

BISERICA GRECO-CATOLICĂ DIN SCAUNUL ORĂȘTIEI ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL

MARIUS BÂRLIANU

Colegiul Național „Aurel Vlaicu” Orăștie
barlianumarius@yahoo.com

Cuvinte cheie: biserica greco-catolică, protopopiat, parohie, Orăștie, Primul Război Mondial
Keywords: the Greek-Catholic church, rank, parish, Orăștie, the First World War

Între anii 1914-1916, protopopiatul Orăștie cuprindea 14 parohii deservite de 14 parohi. Pe măsură ce efectele nocive ale războiului s-au amplificat, se observă o scădere a natalității și a nupțialității, precum și o creștere a mortalității. Lucrarea face și o analiză a relației bisericești – credincioși, a situației clericilor, prezentându-se totodată diverse aspecte din viața cotidiană a acestor parohii.

Organizarea protopopiatului. Pentru prima jumătate a anului 1914, parohiile care alcătuiau protopopiatul greco-catolic Orăștie au avut, în ceea ce privește viața religioasă și relațiile cu autoritățile statului, un „an normal”. O astfel de constatare s-a desprins și în urma sinodului protopopesc din districtul Orăștie, ținut în 2 aprilie 1914 sub conducerea administratorului protopopesc Iosif Petean, cu puțin timp înainte de declanșarea primei mari conflagrații mondiale¹.

Din statisticile vremii reiese că protopopiatul greco-catolic Orăștie, aflat sub jurisdicția diecezei Lugojului a avut în anii Primului Război Mondial un număr constant de parohii, 14. În ceea ce privește teritoriul de competență, acest protopopiat avea arondate în subordine parohiile unite din localitățile din zona Orăștiei și Cugirului. Districtul protopopesc al Orăștiei se compunea din comunele bisericești situate în fostul scaun al Orăștiei și pe teritoriul comitatului Hunedoara, numărul lor ridicându-se la 14 în anii 1914-1918: Balomir, Beriu, Căstău, Cugir, Mărtinești, Orăștie, Pricaz, Romos, Romoșel, Sibișelu Vechi, Spini, Șibot, Turdaș și Vaidei². Acestora li se adaugă, din 1916, filia Orăștioara, care ținea de parohia Beriu³. În general, parohiile din districtul Orăștie aveau un număr redus de credincioși, majoritari în plan confesional în Scaunul Orăștiei fiind, în continuare, românii ortodocși. Deși micșorate în numărul credincioșilor, parohiile greco-catolice din zona Orăștiei aveau biserici de piatră, case parohiale, porțiuni canonice și parohi, după cum arată seria cronologică a preoților locali.

Pentru protopopiatul unit al Orăștiei, izbucnirea Primului Război Mondial a coincis cu numirea unui nou protopop, eveniment așteptat de toată obștea românească cu multă nerăbdare. La nivelul protopopiatului era esențial să se mențină o legătura puternică cu credincioșii, deoarece reprezenta cea mai importantă verigă între parohii și dieceza Lugojului. Astfel, la 9 iulie 1914, Iosif Petean este numit paroh în Vermeș și

¹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 20.

² DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 41.

³ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 14.

administrator protopopesc al aceluși district, urmând a se muta din Orăștie în acea parohie⁴. Despre modul în care I. Petean își îndeplinesc demnitatea de protopop unit al Orăștiei, parohul Ioan Drăghici din Cugir, având și asentimentul clerului districtual, nota: „Iar față de Dumneavoastră, fostul nostru Șef și Protopop al acestui Tract, care totdeauna ți-ai arătat iubirea și dragostea față de noi supușii, nu ca un superior, ci ca un adevărat Părinte și frate, exprimându-mi sentimentele mele cele mai sincere, depărtându-te din mijlocul nostru, îți doresc și poftesc sănătate, tărie și putere, ca noul post, cu aceeași iubire și dragoste, ce ai arătat față de noi, să-l poți conduce și suporta în bună înțelegere față de toți, întru mulți ani fericiți”⁵.

Seria unor remarcabili protopopi uniți la Orăștie a continuat prin numirea⁶ lui Ioan I. Ienea ca paroh în Orăștie și administrator protopopesc al tractului Orăștie. Introducerea în oficiul și beneficiul parohiei Orăștie a lui Ioan Ienea a avut loc duminică, 4 octombrie 1914, de față fiind clerul districtual, credincioșii și E. Roșca, reprezentantul ordinariatului din Lugoj⁷. Cu această ocazie, preotul Ioan Drăghici din Cugir i-a urat noului protopop „ca acest post onorific și Tract, să-l poată conduce cu iubire și înțelegere frățească întru toate, în deplină sănătate și tărie, la mulți ani fericiți”⁸. O săptămână mai târziu, la 11 octombrie, Iosif Petean s-a prezentat la oficiul parohial din Orăștie și i-a predat noului protopop, pe bază de inventar, următoarele: biserica, mobilierul bisericii, cărțile liturgice, beneficiul parohial, beneficiul crâșnicului, arhiva parohială, averea bisericii și cimitirul⁹. Îndată după intrarea în slujba bisericii unite din ținutul Orăștiei, Ioan Ienea trece la rezolvarea problemelor bisericii sale, mult agravate și de starea de război în care se găsea țara. Pe tot parcursul acestui conflict, preotul și protopopul greco-catolic Ioan Ienea se va remarca prin zeloasa sa activitate desfășurată pe tărâm bisericesc, școlar, politic și administrativ.

În timpul Primului Război Mondial, comparând datele conspectelor oficiale din diverși ani se poate crea o imagine generală sub raport statistic a protopopiatului greco-catolic Orăștie. Vom încerca în continuare să radiografiem trei ani (1914, 1915 și 1916) din existența acestui protopopiat, evidențiind schimbările produse de prima mare conflagrație mondială în administrarea bisericilor unite din acest tract.

Astfel, în anul 1914 protopopiatul Orăștiei avea 14 parohii, deservite de un număr de 12 parohi. Aceștia au fost clasificați în purtarea oficiului parohial cu „suficient” și „îndestulitor”, cu excepția parohului Ștefan Câmpian din Vaidei, care „cu poporul trăiește în armonie rea”. Preoților din tractul greco-catolic Orăștie li se reproșă „că reverenda o poartă foarte rar sau că nu o poartă defel, că unii nu predică defel, alții numai prea rar”, iar parohul Adam Lupșor din Turdaș era acuzat de „a fi neglijent în purtarea oficiului”¹⁰. În întregul district, doar 4 preoți erau găsiți „corespunzători”, iar ceilalți 8 erau trecuți în categoria „preoților răi”, care „pentru turma cuvântătoare sunt mai periculoși decât dacă n-ar avea preoți deloc”. În această situație, protopopul s-a văzut nevoit „a-i chema înaintea sa și a-i îndemna serios la îndreptarea conduitei”, pentru a nu cere contra lor cercetare disciplinară. Conduita clerului a afectat și starea parohiilor, un număr de 7 (Balomir, Beriu, Căstău, Pricaz, Sibișelu Vechi, Mărtinești,

⁴ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1914, f. 39.

⁵ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 43.

⁶ Ioan I. Ienea a fost numit în Orăștie de Ordinariatul din Lugoj prin ordinul nr. 597 din 5 martie 1914. Cf. DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1914, f. 68.

⁷ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1914, f. 53, 64.

⁸ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 43.

⁹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1914, f. 57-64, 74-76.

¹⁰ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 42-43.

Șibot) fiind declarate „tare decăzute” încât „numai după nume se țin în evidență de parohii”. Acele parohii trebuiau „restaurate”, lucru posibil doar dacă „preoții respectivelor comune vor fi la înălțimea chemării lor”¹¹.

Pentru protopopiatul unit Orăștie, protocolul pe anul 1915 notifica existența a 14 parohii, având 6 625 de suflete. Clerul tractual era reprezentat de 14 preoți, existau 14 biserici și 10 case parohiale¹². Preoți cu probleme continuă să existe în parohiile Cugir (Teodor Crișan - „în urmarea morbului de care este aficiat, nu împlinește serviciul divin”), Pricaz (Nicolae Lazăr – „deja îmbătrânit, este de constituție fizică slab”), Romoșel (Izidor Sodor – născut în 1837 „a devenit debil”) și Șibot (Nicolae Muntean - „fiind și acesta slab, ar fi neapt de a purta ulterior oficiul preoțesc”)¹³. Acestor parohi li se recomandă „exacta împlinire a oficiului lor” sau trecerea în pensie. În ceea ce privește starea parohiilor, pentru un număr de 11 comune mici bisericești (Balomir, Beriu, Căstău, Mărtinești, Pricaz, Romoșel, Sibîșelu Vechi, Șibot, Spini, Turdaș, Vaidei) soluția găsită era „convertirea poporului nostru acatolic la S. Unire cu biserica Romei”, ceea ce se putea înfăptui „dacă clerul nostru districtual va dovedi ținuta corectă și exemplară neescepționată”¹⁴.

Starea districtului Orăștie pe anul 1916, ne arată modificări abia sesizabile. Astfel, sunt menționate 14 parohii și o filie, existau 14 preoți, 14 biserici și 10 case parohiale. Parohia Mărtinești era vacantă, fiind administrată de preotul Ioan Avram din Spini. La Căstău, Ștefan Câmpian administra „numai cu titlul” deoarece, fiind bolnav, „anul l-a petrecut în concediu”, problemele parohiei fiind rezolvate de Ioan Ciumaș, preotul din Beriu. În acest context, se recomandă ca Ștefan Câmpian să fie pus „între cei deficienți”¹⁵.

În timpul Primului Război Mondial s-au produs mutații considerabile în ceea ce privește comportamentul demografic, atitudinea omului față de momentele fundamentale din existența sa: naștere, căsătorie, moarte. Evoluția celor trei componente ale mișcării naturale a populației, poate fi urmărită și la nivelul protopopiatului greco-catolic Orăștie. Astfel, pe măsură ce efectele nocive ale războiului s-au amplificat, numărul de nașteri din districtul Orăștiei s-a redus după cum urmează: 196 în anul 1914, 121 în 1915 și 81 în 1916¹⁶. O situație similară găsim în legătură cu nupțialitatea și toate elementele care decurg din acest element demografic. Evident, în anii războiului s-au încheiat mai puține căsătorii, fapt reflectat de următoarele date privind zona Orăștiei: 29 în anul 1914, 30 în 1915 și 18 în 1916¹⁷. Se mențin în continuare și concubinajele: 20 în anul 1915 și 15 în 1916¹⁸.

Mortalitatea din protopopiatul Orăștie în anii războiului prezintă niveluri diferite, sub influența complexă a mai multor factori. Evoluția ratei mortalității pe ani, arată astfel: 140 de decese în anul 1914, 169 în 1915 și 148 în 1916¹⁹. Trebuie precizat că între decesele înregistrate în acei ani nu figurează soldații înrolați din zona Orăștiei și căzuți pe câmpurile de luptă ale Europei, încât pierderile umane efective ale protopo-piatului greco-catolic Orăștie au fost considerabil mai mari decât cifrele globale prezentate.

¹¹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 43.

¹² DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 49-50.

¹³ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 235.

¹⁴ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 235.

¹⁵ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 2, 14.

¹⁶ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 2/1915, f. 61; dos. 1/1915, f. 50; dos. 1/1917, f. 14.

¹⁷ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 2/1915, f. 61; dos. 1/1915, f. 50; dos. 1/1917, f. 14.

¹⁸ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 50; dos. 1/1917, f. 14.

¹⁹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 2/1915, f. 61; dos. 1/1915, f. 50; dos. 1/1917, f. 14.

În ceea ce privește trecerile de la biserica greco-catolică la alte confesiuni, în anii 1915-1916 nu a fost înregistrat nici un caz în districtul Orăștie. În schimb, au trecut de la alte confesiuni la cea unită: 2 persoane din Cugir în anul 1915 și 24 de persoane (Cugir – 23, Spini - 1) în 1916²⁰.

În timpul Primului Război Mondial, în ciuda multor dificultăți, protopopiatul greco-catolic Orăștie a reușit să reprezinte în continuare, legătura firească între parohii, credincioși și forurile bisericești superioare. Cu toată situația grea a parohiilor, unele foarte sărace, legătura dintre protopop, paroh și credincioși a rămas puternică, indiferent de intensitatea primei conflagrații mondiale. Protopopul Ioan I. Ienea a încercat să rezolve cele mai delicate situații și a depus în acest sens mari eforturi, nu toate încununate de succes. Dar dezideratul său, de îngrijire sufletească a românilor greco-catolici din Scaunul Orăștiei, a rămas o prioritate pe care o avea de îndeplinit.

Clerul parohial în anii războiului. După începerea Primului Război Mondial, într-o scrisoare confidențială adresată lui Iosif Petean, administratorul protopopesc din Orăștie, episcopul Lugojului va îndemna clerul și credincioșii să dea dovadă de „loialitate, fidelitate și supunere” și să înțeleagă „datorințele sale față de patria Mamă și față de Augustul Tron”²¹. Precaut, episcopul Valeriu Traian Freñțiu făcea un apel „pentru a preveni orice faptă sinistră, și orice neprecugetare, prin care din partea persoanelor particulare s-ar tenta frângerea fidelității față de scumpa Patrie”. Administratorul Petean era sfătuit să îi convoace pe toți preoții din districtul Orăștie, să le reamintească despre „tradiționala fidelitate” și, în caz că s-ar ivi „răsvrățitori și instigatori în favorul vreunui stat vecin”, să îi denunțe autorităților politice locale²².

Conformându-se îndrumărilor primite de la Lugoj, protopopul Petean i-a convocat pe toți preoții din districtul său la sediul oficiului protopopesc din Orăștie, pe data de 1 august 1914. La această „convenire” au fost invitate și autoritățile civile locale, protopopul dorind ca „astfel fiind de față și auzind ceea ce se vorbesc aici, să fim scutiți de orice bănuieli”²³. După ce au fost prezentate instrucțiunile pentru cler din partea episcopului Freñțiu, protopopul a reînnoit apelul la fidelitate, cerându-le parohilor să citească rugăciuni „pentru învingerea Iubitului nostru Monarh asupra contrarilor săi”. Ca „luminători ai poporului de rând”, preoții trebuiau să-i îndemne pe credincioși să nu asculte de „profeții mincinoși” și să dea dovadă de „supunere și orice jertfă s-ar pretinde de la noi”. Protopopul Petean îl asigura pe episcopul Lugojului că, în ciuda războiului, „ne vom împlini datorința de preoți adevărați și conștii de chemarea noastră atât față de patrie cât și de biserică”²⁴.

Apreciat de autorități ca fiind unul de scurtă durată, conflictul s-a prelungit, generând o serie de probleme care derivau din cele ale unui război. Odată cu începerea războiului, unii preoți, datorită condițiilor materiale precare, nu mai aveau posibilitatea de a-și susține copiii aflați la studii în cadrul seminarului din Lugoj. Este cazul parohilor Nicolae Muntean din Șibot și Ioan Ciumaș din Beriu care, la 17 noiembrie 1915, acumulasera restante în plata taxelor de școlarizare de 265 coroane, respectiv 50 coroane. Pentru a achita taxele restante, aceștia au fost de acord să li se rețină banii datorati, din congrua²⁵.

²⁰ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 50; dos. 1/1917, f. 14.

²¹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 36.

²² DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 36.

²³ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 38.

²⁴ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1918, f. 38.

²⁵ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 6/1915, f. 62.

Situația grea a clerului era generată, uneori, și de dificultăți care veneau chiar din interiorul parohiei. Astfel, parohul Ștefan Câmpian din Vaidei a ajuns în conflict cu credincioșii din cauza beneficiului parohial de care urma să dispună. Disputa s-a prelungit, preotul din Vaidei scriindu-i protopopului Ienea, la 4 februarie 1915: „Mă rog să se aducă la cunoștință, și superiorilor mei, că eu aici sunt în așa poziție grea, de pier de foame; eu cred, că merit o soartă mai bună; mă rog să ajutați cu ce se poate”²⁶. În urma unei vizite a protopopului în satul Vaidei, în aprilie 1915, problema a fost rezolvată „prin dispensarea preotului de la administrarea parohiei”. S-a ajuns la acest deznodământ, deoarece „preotul se vede a fi bolnăvicios”, „e slab, nu suferă tămâia și foarte slab vorbește”, iar cu poporeni trăiește „în armonie rea, nevoind a se acomoda după datinile locale”²⁷.

După începerea Primului Război Mondial, preocupările privind îmbunătățirea stării materiale a preoților rămân constante, însă valoarea sumelor acordate de stat Bisericii greco-catolice a fost oscilantă, chiar și în dieceza Lugojului. Pentru preoți, principalul sprijin financiar venea din venitul stolar și din ajutorul de stat (congrua), care, în episcopia Lugojului, pe semestrul II al anului 1914 însemna suma de 72 447 coroane 50 fileri. Preoții din districtul protopopesesc al Orăștiei care beneficiau de congrua erau în număr de 12, iar suma destinată lor era de 3 675 coroane 50 fileri²⁸. În 1917 s-a admis așa-numitul „subsidiu familiar” pentru preoții căsătoriți (câte 400 coroane anual pentru soție și pentru fiecare copil). Din districtul Orăștiei au fost propuși pentru a primi acest ajutor, un număr de 13 preoți²⁹. Tot în anul 1917, preoților li s-a acordat „ajutorul pentru veștminte”, în funcție de starea lor familială. Pentru cei 14 preoți din protopopiatul Orăștiei a fost aprobată suma de 7 000 coroane, fiecărui paroh revenindu-i 500 de coroane³⁰.

Episcopia din Lugoj și protopopul Orăștiei s-au îngrijit ca parohiile să nu rămână vacante prea mult timp, asigurându-le în felul acesta credincioșilor o viață spirituală cât mai apropiată de normalitate. Pentru a nu exista credincioși „lipsiți de păstori sufletești”, în parohiile vacante ale districtului, pe perioada sfintelor sărbători, unora dintre preoții învecinați li se acorda „facultatea de a bina”. Au primit această „concesiune”, pe parcursul războiului, mai mulți preoți din protopopiatul unit al Orăștiei: în anii 1914-1916, preoții Ioan Avram din Spini (la Mărtinești) și Ioan Ciumaș din Beriu (la Căstău). Prin această soluție, credincioșii nu au fost „lipsiți de mângâierile serviciilor sacre” și au putut „asculta sfânta liturghie”³¹.

În urma intrării României în război de partea Antantei, în august 1916, mitropolitul unit Victor Mihaly și-a manifestat tacit bucuria, necondamnând atacul armatei române împotriva Austro-Ungariei³². În acest context, la 9 septembrie 1916, episcopul Lugojului, Valeriu Traian Frențiu a adresat o pastorală către soțiile de preoți din districtul pe care îl păstora. Subliniind faptul că Biserica are „acum dușmani și mai mulți și mai cutezători”, episcopul Frențiu „pretinde de la preoți alte jertfe, și alt eroism decât mai înainte”. El le cere parohilor ca „toți și în orice împrejurare a vieții, neînpedecați și cu tot zelul apostolic să cultive vișoarele, ce le sunt încredințate”. Preotesele erau

²⁶ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 6/1915, f. 25.

²⁷ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 4/1915, f. 7; dos. 1/1915, f. 32.

²⁸ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 6/1914, f. 59-61.

²⁹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1917, f. 66-68.

³⁰ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 2/1917, f. 85-86.

³¹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1914, f. 52-54; dos. 1/1915, f. 5, 9; dos. 1/1916, f. 29.

³² Bota 1994, p. 273.

îndemnate să-i sprijine pe soți „la întărirea curentului de curățire sufletească” și „la desvoltarea culturală și economică a poporului”³³.

În plan local, în noul context, preoțimea a devenit o țintă pentru autorități din mai multe motive, primirea făcută armatei române la intrarea în sudul Transilvaniei fiind edificatoare pentru autorități. Astfel, la 14 octombrie 1916, preotul Avram Lușor din Turdaș este arestat de autoritățile militare „se crede că pentru o ciocnire ce-a avut cu un militar în birtul satului”. După câteva zile de detenție a fost eliberat și s-a întors în parohie, fiind găsit de autoritățile militare „nevinovat”. Faptul însă că a cercetat „crâșma satului” i-a atras o muștrare din partea protopopului Ioan Ienea, care l-a avertizat că se poate ajunge la „suspendarea de la oficiu și pierderea beneficiului”. Pentru a nu se ajunge acolo, preotul Lușor a promis „că nu va mai cerceta crâșmele”³⁴, punând astfel capăt unei situații delicate.

În timpul războiului, preoții greco-catolici din protopopiatul Orăștiei au fost direct răspunzători de îngrijirea sufletească a românilor de această confesiune din Scaunul Orăștiei. Protopopiatul a manifestat o atenție sporită și față de moralitatea credincioșilor din cuprinsul său. Astfel, sinodul protopopesesc ținut în Orăștie la 5 aprilie 1917 a constatat „demoralizarea femeilor măritate și nemăritate” prin „contactul neiertat cu militarii străini”. Mijloacele de acțiune ale bisericii, pentru a le reține de la „păcatul necurăției”, erau limitate: predici repetate, conlucrarea preoteselor și, după caz, intervenția administrației politice³⁵. Practic, singurul mijloc prin care se puteau atenua abaterile disciplinare era cel al „cuvântului”, al predicii.

Din cele câteva aspecte prezentate, se configurează o muncă foarte importantă pentru preoți, în efortul lor de a ține aproape pe credincioși de parohiile lor. În ciuda condițiilor materiale precare, amplificate de starea de război din țară, parohii din districtul Orăștiei au reușit să asigure o bună funcționare administrativ-financiară a parohiilor. De asemenea, ei s-au îngrijit și de menținerea vieții spirituale a credincioșilor la un nivel ridicat, ignorând greutatea prilejuită de război.

Aspecte din viața parohiilor. Situația grea a credincioșilor a fost, în unele cazuri, amplificată de evenimente nefericite întâmplare în parohia lor. Astfel, la 27 februarie 1915, hoții au intrat în biserica greco-catolică din Spini de unde au jefuit „1 Potir nou aurit, 1 disc, 1 steluță, 1 linguriță, 6 derabe ștergare și bani ... în sumă de vreo 13-14 coroane”. Au mai provocat și alte pagube, când „au spart 4 icoane sfinte” și au rupt chivotul „de către prestol cu Icoana care e pus în legătură”. Hoții au fost prinși în aceeași noapte la Orăștie, de către 4 soldați, conduși de locotentetul Emil Socaciu din Hațeg, aflat întâmplător în oraș³⁶. Imediat, protopopul Ienea a comunicat cele întâmplare episcopului din Lugoj și a cerut permisiunea ca „biserica după ce va fi curățită și pusă în ordinea recerută să se sfințiască”. În răspunsul său, episcopul Frențiu a arătat că nu este nevoie de o nouă sfințire, dar că, pentru liniștirea credincioșilor „într-o zi oarecare înainte de celebrarea sfintei liturghii să se facă sfințirea apei și apoi să se stropească biserica cu apă sfințită”. Astfel, la 21 martie 1915, protopopul din Orăștie a efectuat sfințirea bisericii din Spini, așa cum îl îndrumase episcopul din Lugoj³⁷.

Tocmai pentru a uita de astfel de întâmplări nefericite, credincioșii participau la pelerinaje, și în mod deosebit la cel de la Mănăstirea Prislop. La 16 mai 1915, cu ocazia

³³ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 228.

³⁴ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 3/1916, f. 97, 106.

³⁵ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 239.

³⁶ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 4/1915, f. 1.

³⁷ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 4/1915, f. 1; dos. 5/1915, f. 8.

hramului mănăstirii, din districtul Orăștie au participat 174 de credincioși, în frunte cu parohii lor. Scopul acestui pelerinaj era ca, în „aceste zile de grea încercare” să se roage pentru „pacea a toată lumea” și „păstrarea în sănătate și viață a iubiților noștri de pe câmpul înfricoșat de războiu”³⁸.

La nivelul parohiilor, cele mai delicate situații au fost create de predarea clopotelor de la biserici, măsură văzută în mod diferit. Unii au acceptat-o cu resemnare, punând-o în legătură cu starea de război. Alte comunități au considerat această acțiune un adevărat sacrilegiu pentru modificarea funcției clopotelor și transformarea lor în obiecte folosite pentru curmarea vieții oamenilor. Mărturiile legate de predarea clopotelor în Primul Război Mondial s-au păstrat într-un număr destul de mare, iar motivele trebuie căutate în amploarea acțiunii desfășurate de către autorități. Operațiunea de predare-primire a clopotelor avea detalii foarte bine precizate. Erau desemnați antreprenori care să se ocupe cu acest lucru, răspunzători pentru eventualele pagube cauzate bisericilor pe parcursul operației de predare a clopotelor. De asemenea, erau întocmite protocoale în care erau consemnate datele exacte de identificare a clopotelor și erau precizate și condițiile în care se făcea despăgubirea pentru clopotele ridicate³⁹.

Pe teritoriul protopopiatului greco-catolic Orăștie, procesul efectiv de predare a clopotelor a început la data de 1 septembrie 1916. Până la mijlocul lunii noiembrie a aceluiași an, au fost predate clopotele de la bisericile unite din 12 parohii, după cum urmează: Spini (1 IX 1916 - „ambele clopote”); Turdaș (2 IX 1916 - „ambele clopote”); Mărtinești (10 IX 1916 - „ambele clopote”); Șibot (2 XI 1916 - „cel de 40 kg”); Balomir (2 XI 1916 - „cel de 60 kg”); Pricaz (9 XI 1916 - „cel mare de 240,5 kg”); Cugir (10 XI 1916 - „cel mare și mijlociu”); Vaidei (10 XI 1916 - „cel mare”); Romos (10 XI 1916 - „cel mare”); Căstău (10 XI 1916 - „cel de 30 kg”); Orăștie (11 XI 1916 - „cel mare de circa 300 kg”) și Romoșel (17 XI 1916 - „cel de 70 kg”)⁴⁰.

În legătură cu cele întâmplate, protopopul Ioan Ienea a comunicat episcopiei Lugojului, faptul că, nu au fost respectate condițiile stabilite de comun acord cu autoritățile militare. El acuza comisiile militare însărcinate cu preluarea clopotelor că nu au colaborat cu parohii respectiv administratorii parohiali, ci doar „au trimis câte 3-4 soldați la fiecare biserică și fără ceva înștiințare sau întrebare s-au suit în turnul bisericii și au demontat clopotele după placul lor”. Mai mult, „de cântăritul clopotelor sau de conspectul clopotelor recvirânde...n-au voit a știi nimica”. În acest context, protopopul Orăștiei se temea „să nu fim scurtați” când se va ajunge la procesul de despăgubire în bani⁴¹.

Despărțirea de clopote a lăsat adânci urme de tristețe în conștiința oamenilor, fiind o acțiune care a afectat comunitățile din protopopiat de la cea mai mare până la cea mai mică. La Cugir „poporul este năcăjit că a rămas numai cu clopotul mic”. Credincioșii din Orăștie se plâng de faptul că „am ramas cu cel mic, de batjocură”. În Romos „poporul este mâhnit că le-au luat clopotul cel mare”. Și sătenii din Pricaz „sunt superați că le-au luat clopotul cel mare”. Pentru parohienii din Turdaș, Spini și Mărtinești tristețea e și mai mare, deoarece, le-au fost luate „ambele clopote”⁴².

Unele clopote au scăpat de topire și datorită faptului că, preoții au adresat cereri pentru salvarea clopotelor, invocând o serie de motive. Astfel, clopotele bisericilor greco-catolice din Beriu și Căstău au fost scutite de rechiziție, iar „comisiunea militară a

³⁸ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1915, f. 17.

³⁹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 5/1915, f. 24; dos. 5/1916, f. 18-19, 21.

⁴⁰ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 5/1916, f. 27.

⁴¹ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 5/1916, f. 28.

⁴² DJHAN, FPGC Orăștie, f. 27.

lăsat neatins clopotul la locul lui”⁴³. Deoarece procesul de despăgubire avea unele inconveniente, preoții din districtul Orăștiei au hotărât, în cadrul sinodului protopopesec din 5 aprilie 1917, să se colecteze bani în parohii pentru „Fondul clopotelor”. Colectarea era necesară, deoarece „materialul se va scumpi foarte tare” și urma să aibă loc în parohiile districtuale „unde să poate”, datorită stării de război⁴⁴. După terminarea războiului, foarte multe comunități vor începe acțiunea de înlocuire a clopotelor rechiziționate în timpul primei mari conflagrații mondiale.

În zona Orăștiei, comunitățile rurale au fost cu mult depășite de obligațiile impuse de război și care au început să se resimtă încă de la sfârșitul primului an de conflict. În tot acest timp, cei care alcătuiau baza populației românești se confruntau cu o serie de probleme derivate din cele ale unui război: rechiziții, colecte, recrutări, cheltuieli de război, împrumuturi de stat. Biserica a încercat să rezolve aceste probleme, deși precaritatea sa materială a ajuns să fie identică cu situația grea a credincioșilor. Despre starea „poporului sărac” din districtul Orăștiei, protopopul Ienea scria în 1917: se remarcă „mortalitatea copiilor din cauza mizeriei” și, îndeosebi „lipsa de alimente, îmbrăcăminte și încălțăminte”, adăugându-se apoi „lipsa lemnului de foc”⁴⁵.

În acest context, modul în care biserica unită și românii din Scaunul Orăștiei au răspuns la apelurile pentru susținerea „intereselor războiului” este impresionant. Astfel, parohia Pricaz a contribuit la împrumuturile de război făcute de stat cu suma de 3 000 coroane. Preotul Solomon Armean a fost „în corespondență cu unii credincioși duși la război”, pe care i-a îndemnat să-și facă datoria față de țară, iar pe cei rămași acasă i-a sfătuit și ajutat „la scrierea epistolelor și la trimiterea banilor și pacheturilor”⁴⁶. La Beriu, nu s-au realizat colecte „fiind parohia mică”. Parohul Ioan Ciumaș a contribuit „încât puterile mi-or permis, la colectele întreprinse de administrație ... în favorul văduvelor, orfanilor și invalizilor deveniți în urma războiului”. El a răspuns de îngrijirea sufletească a răniților români de la spitalul din Orăștie, a promovat împrumuturile de război și a insistat ca țăranii „să lucreze pământele toate, ca din recoltă să se poată da ajutoriu în bucate în caz de lipsă la stat”⁴⁷.

În parohia Romos s-au realizat trei colecte în bani cu suma de 25 coroane, iar preotul Victor Șerban a ținut predici pentru „îmbărbătarea poporului” și l-a suplinat pe învățătorul mobilizat, timp de trei săptămâni⁴⁸. Credincioșii din Sibișelu Vechi au contribuit la împrumutul de război cu 100 de coroane, iar pentru spitalul militar „Sf. Gheorghe” din Blaj au colectat 50 de coroane⁴⁹. Din satul Balomir s-au colectat 50 de coroane pentru orfelinatul din Blaj și numeroase „albituri” pentru spitalul din Orăștie și prizonierii din Șibot. Preotul Nicolae Todoran i-a sprijinit pe militarii staționați în Balomir, ajutându-i „la cumpărări de vite și alte multe îndrumări ce aveau de lipsă”⁵⁰.

O activitate însemnată s-a desfășurat în parohia Cugir, care avea un număr important de credincioși, circa 4 000 de suflete. Astfel, s-au făcut colecte pentru invalizii regimentului 64 infanterie din Orăștie (150 coroane), societatea „Crucea roșie” (80 coroane), orfelinatul din Blaj (1 700 coroane) și „ca să se procure cărți de cetit pentru soldați” (20 coroane). De asemenea, s-au procurat 200 cărți de rugăciuni pentru

⁴³ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 32.

⁴⁴ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 239.

⁴⁵ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 239.

⁴⁶ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1917, f. 248.

⁴⁷ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 244.

⁴⁸ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 250.

⁴⁹ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 254.

⁵⁰ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 243.

soldații din spitale și de pe fronturi. În anii 1915-1916, preotul Ariton Migia „i-a mângâiat și împărțit cu cele Sfinte pe cei morboși” de la spitalul „Crucea roșie” din Cugir. Prin predici și prin convorbiri particulare, preoții au insistat pentru participarea la împrumutul de război și „au vărsat lumină și căldură în inimile celor loviți de sbiciul acestui război”⁵¹.

În alte parohii (Turdaș, Șibot, Vaidei, Romoșel), datorită numărului mic de credincioși, sărăciei și numărului mare de colecte inițiate de către autorități, nu au fost realizate colectări în bani. Doar în Romoșel, unii „poporeni mai în stare” au jertfit pentru stat „cu bucate, grâu, cucuruz, nutrețuri etc. cu prețuri bagatele”, obținând „puținei bănișori”⁵². Despre numărul mare de apeluri pentru colecte îi scrie și protopopul Ienea, la Lugoj, episcopului Frențiu, arătându-i că „în Orăștie au circulat atâtea colecte încât oamenii s-au săturat de ele”⁵³.

Cert este că în ciuda multor dificultăți, care acum vin și din starea de război, parohiile din protopopiatul Orăștie au răspuns afirmativ unor cereri de sprijin venite din diferite părți ale mitropoliei Blajului sau episcopiei Lugoșului. Firește că, situația parohiilor și bunul mers al „afacerilor” bisericesti au suferit o sincopă odată cu desfășurarea războiului, deoarece presiunea autorităților era tot mai mare. Dar, preoții și credincioșii, cu riscul de a opri alte inițiative locale, au ales să dea curs numeroaselor îndemnuri pentru ajutorarea celor rămași acasă sau pentru soldații români de pe fronturi.

Abrevieri

- DJHAN – Direcția Județeană Hunedoara a Arhivelor Naționale
FPGC – Fond Protopopiatul Greco-Catolic Orăștie

Bibliografie

- Bota 1994 – I.M. Bota, *Istoria Bisericii universale și a Bisericii românești de la origini până în zilele noastre*, Cluj-Napoca, 1994, p. 273.

⁵¹ DJHAN, FPGC Orăștie, f. 247.

⁵² DJHAN, FPGC Orăștie, f. 252, 255-256, 259.

⁵³ DJHAN, FPGC Orăștie, dos. 1/1916, f. 19.

The Greek-Catholic Church in the Orăştie county during the First World War
Abstract

For the Greek-Catholic Archpriestship of Orastie the beginning of the First World War coincided with the appointment of a new rector, namely Ioan Ienea. Throughout this conflict, Ioan Ienea wil distinguish himself through the activity carried out at a church, educational, administrative and political level. Despite the difficult situation of the parishes, some being very poor, the connection between the rector, priests and parishioners has remained strong, irrespective of the intensity of the First World War.

After the beginning of the First World War, despite the precarious material conditions amplified by the conflict the country was involved in, the priests around Orastie managed to ensure a good administrative and financial management of the parishes. Moreover, they kept the spiritual life of the believers at a high level, ignoring the hardships caused by the war. Risking stopping other local initiatives, the priests and parishioners around Orastie chose to approve requests of support coming from other parts of Transylvania for the help of those staying at home or for the Romanian soldiers taking part in the war.